

UNELE REFLECȚII CU PRIVIRE LA REALIZAREA PRINCIPIULUI CONSTITUȚIONAL AL AUTONOMIEI UNIVERSITARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

Daniela POJAR

doctor în drept, prorector finanțe și relații internaționale
Universitatea Tehnică a Moldovei
daniela.pojar@adm.utm.md

Rezumat

În articolul de față este abordat modul de realizare a principiului constituțional al autonomiei universitare în Republica Moldova, în contextul integrării europene. Principiul autonomiei universitare, prevăzut la art. 35 alin.(6) din Constituția Republicii Moldova, stipulează că instituțiile de învățământ superior au dreptul la autonomie. Implementarea completă a acestui principiu este crucială pentru dezvoltarea unui sistem de învățământ superior competitiv, adaptabil și durabil, capabil să răspundă nevoilor societății și pieței muncii. Realizarea Spațiului European Comun în Învățământul Superior reprezintă doar una dintre aspectele autonomiei universitare (cea academică) și contribuie plenar la integrarea Republicii Moldova în spațiul european al cunoașterii. Totodată, cea mai mare provocare în procesul de realizare a autonomiei universitare o reprezintă consolidarea principiului responsabilității publice și alinierea managementului universitar la cele mai bune practice europene.

Cuvinte cheie: *autonomie universitară, responsabilitate publică, învățământ superior, studii superioare de licență, studii superioare de masterat, principiu constituțional.*

Summary

The article addresses the implementation of the constitutional principle of university autonomy in the Republic of Moldova in the context of European integration. The principle of university autonomy, stipulated in Article 35, paragraph (6) of the Constitution of the Republic of Moldova, states that higher education institutions have the right to autonomy. The full implementation of this principle is crucial for the development of a competitive, adaptable, and sustainable higher education system capable of meeting the needs of society and the labor market. The establishment of the European Higher Education Area represents only one aspect of university autonomy (the academic aspect) and fully contributes to the integration of the Republic of Moldova into the European Knowledge Area. At the same time, the greatest challenge in the process of achieving university autonomy is the consolidation of the principle of public accountability and aligning university management with the best European practices.

Keywords: *university autonomy, public accountability, higher education, undergraduate studies, master's studies, constitutional principle.*

Articolul 35 din Constituția Republicii Moldova [1], care consfințește dreptul la învățătură, stabilește la alin. (6) că instituțiile de învățământ superior beneficiază de dreptul la autonomie. Fără a dezvolta noțiunea de autonomie universitară, textul de lege respectiv consacră la nivel de principiu o libertate, care a fost obținută de universități la nivel global de-a lungul timpului.

O explicație a noțiunii de autonomie universitară o regăsim în Codul educației al Republicii Moldova [2], la art. 79 și constă în dreptul comunității universitare de organizare și autogestionare, în concordanță cu politicile și strategiile naționale ale dezvoltării învățământului superior. Pe de altă parte, această explicație o regăsim și în textul art. 49 al Legii Învățământului nr. 547 din 21 iulie 1995 (abrogată), care constă în „[...]dreptul comunității universitare de a se organiza și a se autogestiona (domeniile conducerii, structurării și funcționării instituției), de a-și exercita libertățile academice fără nici un fel de ingerințe ideologice, politice sau religioase, de a-și asuma un ansamblu de competențe și obligații în concordanță cu politicile și strategiile naționale ale dezvoltării învățământului superior și postuniversitar”.

Actele legislative naționale transpun acest principiu constituțional aliniindu-se la preceptele enunțate în mai multe internaționale documente internaționale, după cum urmează:

- Declarația privind Drepturile și Obligațiile Aferente Libertății Academice (Siena, 1982) [3];
- Declarația de la Lima privind Libertatea Academică și Autonomia Instituțiilor de Învățământ Superior (Lima, 1988) [4], care tratează autonomia universitară ca fiind un garant al dezvoltării și protecției drepturilor omului, neadmițând utilizarea rezultatelor cercetării și a progresului tehnologic în detrimentul acestor drepturi;
- Declarația de la Lisabona a Asociației Universităților Europene (2007) [5], care a identificat cele patru domenii ale autonomiei universitare, caracteristice unei universități moderne (autonomia academică, organizațională, a resurselor umane și cea financiară). Acest document reiterează importanța autonomiei universitare pentru o Europă puternică și unită. Acest document stabilește un obiectiv comun de a contribui la dezvoltarea Europei, prin definirea de către fiecare universitate a propriei misiuni și prin eforturi colective să răspundă nevoilor fiecărei țări individuale și ale Europei în ansamblu. Autonomia universitară nu semnifică doar libertate, ci implică disponibilitatea de a fi responsabil atât față de propria comunitate academică, cât și față de societate în ansamblu;
- Magna Carta Universitară (Bologna 1998) [6], care „proclamă principiile fundamentale menite să susțină vocația învățământului superior”, insistând că autonomia universitară reprezintă un mijloc de realizare a misiunii învățământului superior, încurajând mobilitatea academică;
- Magna Charta Universitatum 2020 [7], prin care Universitățile semnatare recunosc că au „responsabilitatea de a se angaja și de a răspunde aspirațiilor și provocărilor lumii și comunităților pe care le deservesc, în beneficiul umanității și pentru a contribui la sustenabilitate”. Caracteristica definitorie a unei universități moderne este **Autonomia intelectuală și morală**, reprezentând și o condiție prealabilă pentru îndeplinirea responsabilităților sale față de societate. Această independență trebuie să fie recunoscută și protejată de guverne și de societatea în ansamblu și apărată cu fermitate de către instituțiile însele.

Aceste documente internaționale stabilesc linii directoare privind guvernanta universitară, accesul la educație, standardele de calitate și cooperarea internațională în domeniul învățământului superior. Astfel, actele legislative naționale nu doar că adoptă principii de autonomie și libertate academică, ci le armonizează cu angajamentele asumate de Republica Moldova pe plan internațional, asigurând o compatibilitate între normele naționale și cele internaționale. Acest proces de aliniere este esențial pentru a asigura integrarea sistemului de învățământ superior într-un cadru internațional, facilitând mobilitatea academică, colaborarea între universități și recunoașterea reciprocă a rezultatelor învățării.

Este important să observăm unde se poziționează autonomia universitară în realitățile Republicii Moldova, gradul de autonomie de care acestea beneficiază și nu mai puțin important nivelul de înțelegere și de conștientizare de către universități a principiilor de funcționare a autonomiei universitare. Cum am menționat mai sus, Codul educației al Republicii Moldova [2] definește autonomia universitară identificând domeniile vizate de aceasta (conducere, structurare și funcționare a instituției, activitatea didactică și de cercetare științifică, administrarea și finanțare), precum descrie și modul de realizare. Un alt aspect deosebit de important cu privire la modalitatea de realizare a autonomiei universitare este existența a două hotărâri ale Curții Constituționale a Republicii Moldova, în care este abordat, chiar dacă tangențial, modalitatea de realizare a principiului constituțional al autonomiei universitare, în contextul controlului constituționalității unor prevederi din Legea învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995 (mecanismul de numire a rectorilor instituțiilor de învățământ superior aflate în subordinea autorităților publice) [8] și în contextul controlului constituționalității alineatului 3 al articolului 3 din Legea nr. 142-XVI din 7 iulie 2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I [9].

În Hotărârea nr.6 din 3 mai 2012 [9] Înalta Curte a subliniat: „[...] autonomia universitară constă în dreptul instituției de a se conduce, de a-și exercita libertățile academice fără nici un fel de ingerințe ideologice, politice, religioase, de a-și asuma un ansamblu de competențe, obligații și responsabilități în

concordanță cu opțiunile și orientările strategice naționale de dezvoltare a învățământului superior, cu progresul științei și tehnicii, al civilizației regionale și universale.” Totodată, în Hotărârea nr. 19 din 3 iunie 2014 [8], CC a stabilit că „Autonomia universitară înseamnă independența instituțiilor de învățământ superior față de stat și alți subiecți din societate, în adoptarea deciziilor privind administrarea internă, gestionarea finanțelor, stabilirea politicilor curriculare proprii, servicii și alte activități interne și, deși oferă instituțiilor de învățământ superior o autonomie largă, statul se poate implica totuși în organizarea și activitatea acestora, obligându-le să respecte și să realizeze plenar principiile învățământului (umanitarizare, accesibilitate, adaptivitate, creativitate, diversitate, democratizare, deschidere și flexibilitate) și standardele educaționale de stat, astfel realizându-se cooperarea între stat și instituțiile de învățământ superior.” Cooperarea între stat și instituțiile de învățământ superior, în spiritul autonomiei universitare, obligă ultimele să respecte legislația în vigoare, carta proprie și politicile naționale și europene în domeniul învățământului superior; să asigure calitatea în învățământul superior; să respecte echitatea și etica universitară; să asigure eficiența managerială și eficiența utilizării resurselor; să asigure transparența tuturor deciziilor și activităților sale; să respecte libertatea academică a personalului, precum și drepturile și libertățile studenților. Totodată, Înalta Curte a stabilit că din punct de vedere al autonomiei organizaționale, universităților le aparține dreptul de a determina propria structură organizațională și de a-și alege propriile organe administrative [8].

Astfel că, în lumina actelor legislative și documentelor menționate supra, putem evalua modalitatea de realizare a autonomiei universitare, pe cele patru domenii, ținând cont de următoarele aspecte:

A. Autonomia academică, care se referă la libertatea și responsabilitatea universității de a dezvolta propriile programe de studii, de a defini structura și conținutul curriculumului universitar, de a asigura calitatea acestor programe și a cercetărilor universitare, precum și de a stabili procedurile de selecție pentru viitorii studenți. Este realizată, conform art. 79, alin. (3) din codul educației al Republicii Moldova prin:

- organizarea, desfășurarea și perfecționarea procesului de învățământ și de cercetare științifică;
- stabilirea specialităților;
- elaborarea planurilor de studii și a programelor analitice în conformitate cu standardele educaționale de stat;
- organizarea admiterii candidaților la studii, ținând cont de criteriile specifice profilului instituției de învățământ superior.

În vederea realizării Spațiului European Comun al Învățământului Superior, în cadrul sistemului național de învățământ superior au fost implementate cele două cicluri universitare: licență, cu o durată de 3 sau 4 ani, masterat, cu o durată de 1,5-2 ani și va fi reorganizat sistemul de școli doctorale – până în anul 2030 pentru implementarea ciclului trei al învățământului superior - doctoratul. Codul Educației reglementează studiile integrate în domeniul medicinei, arhitecturii și medicinei veterinare. La fel, sunt supuse reglementării specialitățile duble, precum și programele comune de studii. În scopul implementării prevederilor art. 123 din Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană [10] în anul 2023, în temeiul HG nr. 330 din 31.05.2023 a fost aprobat Cadrul Național al Calificărilor - un instrument esențial pentru recunoașterea calificărilor la nivel național și internațional, elaborat în conformitate cu Cadrul European al Calificărilor pentru a îmbunătăți transparența și recunoașterea calificărilor și a competențelor. Acest act normativ va facilita recunoașterea diplomelor, perioadelor de studii și competențelor absolvenților.

Unul dintre obiectivele Strategiei de dezvoltare „Educația 2030” [11] presupune modernizarea continuă a curriculumului universitar în condițiile autonomiei instituționale din perspectiva Cadrului Național al Calificărilor, Standardelor de Calificare, competențelor-cheie de învățare pe parcursul întregii vieți, competențelor-cheie sustenabile și a nevoilor pieței muncii. Acest obiectiv contribuie la construirea spațiului european al educației prin abordarea a cel puțin două aspecte-cheie: educație digitală și educație ecologică.

B. *Autonomia organizațională* se realizează prin:

- eligibilitatea tuturor organelor de conducere, prin vot secret;
- rezolvarea problemelor sociale ale studenților și personalului;
- asigurarea ordinii și disciplinei în spațiul universitar;
- găsirea surselor suplimentare de venituri;
- stabilirea relațiilor de colaborare cu diverse instituții de învățământ și științifice, centre și organizații din țară și din străinătate.

În conformitate cu art. 109 din Codul educației, Carta universitară este documentul care stabilește misiunea, principiile academice, obiectivele, structura și organizarea universității, iar Senatul aprobă structura organizatorică și funcțională a instituției de învățământ superior. Senatul face parte din sistemul organelor de conducere ale învățământului superior, fiind o componentă a managementului la nivel instituțional. La nivel național, managementul învățământului superior se realizează de către Ministerul Educației și Cercetării, iar la nivel instituțional de către structurile de conducere și administrative ale instituțiilor de învățământ superior (art. 101 Codul educației). Autonomia universitară *exclude subordonarea* instituțiilor de învățământ superior față de Ministerul Educației și Cercetării sau alte autorități și instituții, *dar nu exclude autoritatea* pe care fondatorul o poate exercita asupra instituției de învățământ superior pentru realizarea misiunii acesteia. Autonomia universitară presupune independența universității față de stat și alți subiecți din societate în adoptarea deciziilor privind administrarea internă, or: administrarea internă a instituțiilor de învățământ superior presupune exercitarea managementului la nivel instituțional, fără ingerințe externe, iar *organele de conducere și administrare ale universităților*, prin intermediul cărora se exercită autonomia, sunt expresia voinței comunității universitare.

C. *Autonomia resurselor umane* presupune libertatea universității de a recruta și selecta resursa umană calificată, responsabilitatea încheierii contractelor de muncă, stabilirea nivelului salariilor și a sporurilor salariale în funcție de valoarea potențialului uman [12], iar printre modalitățile de realizare enumerăm:

- selectarea și promovarea personalului didactic, științifico-didactic și științific, precum și a celorlalte categorii de personal din instituția de învățământ;
- stabilirea criteriilor de evaluare a activității didactice și de cercetare științifică;
- acordarea titlurilor didactice.

Sub aspectul realizării autonomiei de personal, universitățile din Republica Moldova dispun de un grad ridicat de libertate, sub condiția respectării dreptului constituțional la muncă și la demnitate în muncă.

D. *Autonomia financiară* – cea mai „tânără” fațetă a autonomiei universitare, care vizează și se realizează

- administrarea resurselor financiare prin conturi bancare, inclusiv a mijloacelor alocate de la bugetul de stat;
- utilizarea resurselor disponibile pentru desfășurarea activității statutare, conform propriilor decizii;
- acumularea veniturilor proprii din taxe, servicii acordate, lucrări executate și din alte activități specifice, conform nomenclatorului serviciilor prestate aprobat de Guvern;
- administrarea bunurilor proprietate a instituției și asigurarea condițiilor optime de dezvoltare a bazei materiale a instituției;
- utilizarea bunurilor proprietate a instituției și a drepturilor aferente pentru realizarea scopurilor statutare ale instituției de învățământ superior.

Reglementată exhaustiv începând cu 2013, universitățile din Republica Moldova funcționează pe principii de autogestiune financiar-economică. Aplicarea începând cu anul 2021 (HG 343/2020) a Metodologiei de finanțare bugetară a universităților publice presupune un model de alocare pentru instituțiile publice de învățământ superior a finanțării-standard, în bază de cost standard per student și coeficienți de ajustare, asociată gradului de complexitate a programelor de studii de la

ciclurile de studii superioare de licență și master, a finanțării compensatorii pentru susținerea performanței și a finanțării complementare pentru modernizarea bazei materiale și didactice a instituției. Acest model de finanțare este aliniat celor mai bune practici europene, contribuind la realizarea spațiului european al educației. Un exemplu relevant îl reprezintă finanțarea compensatorie bazată pe indicatori de performanță, care joacă un rol crucial în îmbunătățirea calității studiilor universitare și în creșterea relevanței competențelor obținute de absolvenți. Mai mult decât atât, mecanismul finanțării compensatorii încurajează instituțiile de învățământ superior să se concentreze pe corelarea activităților de predare cu cele de cercetare. Acest lucru contribuie atât la o mai bună integrare a învățământului superior cu cercetarea, cât și la adaptarea sa la cerințele pieței muncii. Astfel, modelul de finanțare compensatorie stimulează mediul academic să dezvolte o educație relevantă și orientată spre inovație, facilitând atât avansul cunoașterii, cât și inserția profesională a absolvenților.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova: nr. 1 din 29.07.1994. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2016, nr. 78. ISSN 2587-389X
2. Codul Educației al Republicii Moldova: nr.152 din 17.07.2014. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 24.10.2014, nr. 319-324
3. Declarația privind Drepturile și Obligațiile Inerente Libertății Academice adoptată de Conferința Asociației Internaționale a Profesorilor și Lectorilor Universitari, adoptată la Siena la data de 21 mai 1982.
4. Declarația de la Lima privind Libertatea Academică și Autonomia Instituțiilor de Învățământ Superior, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Internaționale World University Service, reunită la Lima, Peru în perioada 6-10 septembrie 1988, cu ocazia aniversării a 40 de ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului,
<https://www.wusgermany.de/sites/default/files/userfiles/WUS-Internationales/wus-lima-englisch.pdf>
5. Declarația de la Lisabona a Asociației Universităților Europene (2007),
https://ehea.info/Upload/document/consultive/eua/EUA_Lisbon_Declaration_582744.pdf
6. Declarația de la Bologna, adoptată de rectorii Universităților europene, reuniți la Bologna cu ocazia împlinirii a 900 de ani de la întemeierea celei mai vechi dintre ele (Bologna 1998),
<https://site.unibo.it/magna-charta/en/magna-charta-universitatum/the-bologna-declaration>
7. Magna Charta Universitatum 2020, redactată de Consiliul Magna Charta Observatory,
<https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/mcu2020>
8. Hotărârea nr. 19 din 03.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995 (mecanismul de numire a rectorilor instituțiilor de învățământ superior aflate în subordinea autorităților publice),
https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h_19_2014_ro.pdf
9. Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 03.05.2012 pentru controlul constituționalității alineatului 3 al articolului 3 din Legea nr. 142-XVI din 7 iulie 2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I,
https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro_2012_h_06.pdf
10. Acordul de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014, În: Monitorul Oficial nr.185-199/442 din 18.07.2014. Acordul ratificat prin Legea nr.112 din 02.07.2014
11. Hotărârea Guvernului nr. 114 din 07.03.2023 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare „Educația 2030” și a Programului de implementare a acesteia pentru anii 2023-2025. În: Monitorul Oficial nr. 134-137, din 24.03.2023
12. COTELNIC, A., NICULIȚA, A., TODOS, P., TURCAN, R., BUGAIAN, L., POJAR, D. Looking for (Re)Defining University Autonomy. In: *The USV Annals of Economics and Public Administration*. 2015, vol. 15, no. 1. ISSN 2285-3332.